

Nada Švob-Đokić (ur.)

Kultura / multikultura

Zagreb: Jesenski i Turk – Hrvatsko sociološko društvo, 2010, 208 str.

Kultura / multikultura knjiga je koja je nastala kao rezultat rada na istraživačkom projektu »Globalni utjecaji i lokalne kulturne promjene« Instituta za međunarodne odnose u Zagrebu. Voditeljica projekta Nada Švob-Đokić ujedno je i urednica tog izdanja usmjerenog na proučavanje globalnih trendova i suvremeni kulturni razvoj. Budući da istraživanje globalnih utjecaja i lokalnih promjena u većini slučajeva rezultira potrebom za konceptualizacijom novih pojmova, analizom novih trendova i međukulturnih odnosa, autori (suradnici na projektu) kroz četiri teksta i priloge raspravljaju o povezanosti europskoga kulturnog okruženja s hrvatskim, njegovim implikacijama na promjene u kulturnoj identifikaciji u Hrvatskoj te pozicioniranju kultura u globalnom okolišu.

U prvom radu »Kulturni opstanak, nestanak ili transformacija« urednica knjige analizira kulturnu globalizaciju i kulturni globalizam, teorijski postavlja koncepte globalnog prostora i kulturnog vremena, globalnog i lokalnog, te raspravlja o primjerenosti pojmova svjetske kulture i globalne multikulture. Također se osvrće na strukturne aspekte razvoja hrvatske kulture i njenih kulturnih praksa. U kontekstu procesa tranzicije i kasne modernizacije društveni položaj kulture u Hrvatskoj definira kroz tri tipa kulturnih pod sistema: »institucionalni«, »nezavisni« i »tržišno orijentirani« (str. 34–35). Pozivajući se na rezultate analize intervjua s kulturnim djelatnicima provedenih u sklopu projekta, Švob-Đokić zaključuje da iako je percepcija kulture postupno pomicala od zanimanja za kulturnu identifikaci-

ju prema pitanjima funkcioniranja različitih kulturnih aktera, svijest o pripadnosti određenom području kulture ostaje ograničena jer se većina ispitanika identificira sa svojim konkretnim djelovanjem u kulturi (glazba, likovna umjetnost, gluma, restauracija umjetnina, povijest umjetnosti i tome slično). No ipak, u kontekstu posttranzicijskih obilježja »strukturiranje i identifikacija suvremene hrvatske kulture odvija se u okvirima koncepta globalne multikulture« (str. 46), a autorica upućuje na koncept kulture niša kao najoperativniji model za razvijanje kulturnih politika u Hrvatskoj.

Naglasak na kulturi niša poglavito je vidljiv u radu »Od globalne kulturne industrije do kultura niša: kulturna potrošnja i kulturna proizvodnja u Hrvatskoj« Jake Primorac. Prvi dio usmjeren je na globalni aspekt razvoja kulture, novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija koje se odražavaju na razvoj kulture u društvima tranzicije. U drugome se dijelu detaljno prikazuje situacija u hrvatskoj kulturi na primjerima književne, glazbene, filmske i televizijske industrije u kojima se mogu uočiti nove kulturne identifikacije i novi prostori kulturnog razvoja pod utjecajem globalne kulturne industrije. Autorica pokazuje kako globalna kulturna industrija i globalni komunikacijski procesi sve više utječu i oblikuju nova obilježja hrvatske kulture, što je najvidljivije u kulturnoj potrošnji i u kulturnoj proizvodnji, koje autorica prezentira kao element globalne kulture hitova. S druge strane, »uloga novih informacijsko-komunikacijskih tehnologija važna je za razvoj novih kulturnih izričaja, novih kulturnih praksi, novih oblika participacije, što je osobito značajno u kontekstu razvitka kulture niša« (str. 67) preko koje pojedini oblici i segmenti hrvatske kulture dolaze do globalnog tržišta.

Treći rad »Prema složenom medijskom okolišu« autora Paška Bilića usmjeren je na danas društveno najutjecajnije i najrašireniji tehnički medij – televiziju. Nakon definiranja medija u društvenom i kulturnom smislu autor analizira razvoj hrvatskoga medijskog sustava u kontekstima demokratske tranzicije i nacionalnog identiteta upozoravajući da je povezanost medija s procesima političke tranzicije vidljiva i u promjenama kulturne identifikacije pod utjecajem medija. Liberalizacija i komercijalizacija televizijskog sektora te lokalne interpretacije medijske proizvodnje tema su drugog dijela rada, koji je više usmjeren na globalnu kulturnu paradigmu. Bilić ističe globalne utjecaje pod kojima se sve više mijenja lokalnost temeljne interpretacije medijskih sadržaja te se formiraju složene medijske mreže. Složeni medijski prostor koji se očituje u »sadržajnoj i komunikacijskoj razini« (str. 71) rezultira sve većom ponudom izvora televizijskog emitiranja i ulaskom interneta na medijsko tržište, što se odražava i u jačanju utjecaja globalnih kulturnih tokova te njihovoj većoj prisutnosti u nacionalnoj medijskoj slici.

»Uključivanje Hrvatske u programe Europske Unije na području kulture« naziv je posljednjeg rada u knjizi. Autor Jeronim Dorotić prikazuje i analizira europsku kulturnu politiku i kulturne programe Europske unije te hrvatska iskustva s njima. Najprije daje okvirni pregled europskih programa koji direktno i indirektno podupiru kulturni sektor, poput programa Tempus i Erasmus Mundus (programi za cjeloživotno učenje), Euroglobe (komunikacije), MEDIA (audiovizualni sektor), Europa za građane (kultura, obrazovanje i mladi) te FP7 (informatičko društvo i istraživanje), koji se primjenjuju u okviru navedenih područja unutarnjih politika EU-a. Dalje se predstavljaju progra-

mi u kojima Hrvatska sudjeluje kao punopravna ili djelomična članica te oni u kojima se tek planira sudjelovanje, uz navođenje međunarodnih sporazuma koji su osnova suradnje. Analiza sudjelovanja u programima EU-a upotpunjena je iskustvima intervjuiranih kulturnih djelatnika koja se vežu uz projekte Kultura 2007.–2013. i MEDIA, izravno vezane uz kulturni sektor, u kojima je Hrvatska punopravna članica. Kao glavne zaključke autor ističe važnost ispunjavanja jasno zadanih propozicija vezanih uz formu i temu programa koje sudionici moraju ispunjavati, »europsku dimenziju«, koja uključuje suradnju te razmjenu znanja i iskustva kulturnih djelatnika iz Unije i izvan nje te doprinos ostvarivanju objektivnih i subjektivnih promjena koje olakšavaju ulazak Hrvatske u Europsku uniju.

Uz navedene radove u knjizi su još četiri priloga u kojima se dodatno objašnjavaju metode i analize upotrijebljene u projektu i koji razjašnjavaju temu publikacije. Prva dva priloga, autora Krešimira Jurlina, odnose se na analizu ulaganja u kulturu iz državnoga i lokalnih proračuna za kulturu od 2004. do 2009. te analizu zaposlenosti u kulturnim djelatnostima. Prema podacima za iznose ulaganja u kulturu po proračunskim stavkama, iz brojnih grafičkih prikaza vidljiv je porast ulaganja u kulturu i na državnoj i na lokalnoj razini. No dalje se ustanovljava da je riječ većinom o financiranju (održavanju) već postojećih kulturnih institucija, dok se sredstva ne usmjeravaju prema njihovu uključivanju u europski i/ili globalni kulturni kontekst. Što se tiče analize zaposlenosti u kulturnim djelatnostima, u analiziranom razdoblju od 2000. do 2008. evidentiran je ukupni porast od 32,3%, dok je na pojedinačnoj razini najveći porast (42,5%) zabilježen u izdavačkoj djelatnosti. Dodatno je istaknut podatak o relativno visokom

udjelu zaposlenih putem ugovora o djelu (24%), koji je u porastu te bi mogao upućivati na povećanu nesigurnost zaposlenja u kulturnom sektoru.

Treći prilog, Nade Švob-Đokić, bavi se analizom odgovora na pitanja postavljena u intervjuima s kulturnim djelatnicima. Raščlanjeni su odgovori na pitanja vezana uz bitne promjene u hrvatskoj kulturi posljednjih pet do deset godina, uz načine i mehanizme oblikovanja hrvatskoga kulturnog identiteta te poimanje europskoga kulturnog identiteta. Kulturne promjene zamijećene su u nekoliko segmenata: u kulturnom stvaralaštvu, koje je, prema percepciji, u porastu; u sustavu i kulturnoj politici, gdje prevladava stav da kulturni sustav nije restrukturiran i prilagođen novim trendovima, no promjene se naziru u stvaranju »nezavisne kulture« (str. 151); u segmentu financiranja kulture, gdje se većina slaže kako su se povećala ulaganja u kulturu i kulturne djelatnosti; te u području kulturnog poduzetništva, koje se ocjenjuje kao najvažnija promjena. Kulturni identitet, prema mišljenju ispitanika, vezan je uz interakciju s nacionalnim i europskim, pri čemu većina ispitanika smatra da europski kulturni identitet postoji. Isto tako većina ispitanika pozitivno reagira na europske utjecaje i spremna je na suradnju s europskim kulturama, što se percipira kao stvaralački proces.

Zadnji prilog, koji je pripremila Jaka Primorac, prikaz je rasprava na sastancima fokusnih skupina. Uz metodološke napomene opisane su dvije fokusne skupine održane u sklopu projekta. Prva se veže uz raspravu na temu kulturnih promjena, sustava i kulturne politike, a obuhvatila je pitanja oblikovanja kulturnog prostora, komercijalizacije i trivijalizacije kulturnih sadržaja, strukture kulturnog sustava, modela financiranja, primjera dobre kulturne prakse, restrukturacije kulturnih identiteta te odnosa medijâ i kulture. Druga fokusna skupina odnosi se na raspravu na temu međunarodne kulturne suradnje u okviru koje su se raspravljala pitanja hrvatskih potencijala za kulturnu suradnju, ciljane usmjerenosti međunarodne kulturne suradnje, kulturne identifikacije, sustavne podrške kulturnoj suradnji, modela financiranja, primjera kulturne prakse te ocjenjivanja međunarodne kulturne suradnje Hrvatske u cjelini.

Ova knjiga predstavlja aktualno stanje u području hrvatske kulture te njezine postojeće odnose s europskom i globalnom kulturom. Teorijska razmatranja te vrlo zanimljiva priložena analiza terenskog istraživanja kroz intervjue i fokusne skupine koji su pridonijeli stvaranju trenutčne slike kulturne djelatnosti u Hrvatskoj daju veliko značenje istraživanoj temi odnosa globalnog i lokalnog na sadržajnoj i simboličkoj razini fenomena kulture.

Margareta Gregurović

*Institut za migracije i narodnosti,
Zagreb*